

ANTROPOSEN ÇAĞINDA

SU VE SAĞLIK

Hekimler ve Sağlık Profesyonelleri İçin El Kitabı

Yazar

Doç. Dr. Neşe MEHMETOĞLU

“Geleceğin hekimi ilaca hiç ihtiyaç duymayacak; bunun yerine hastasını insan yapısı, diyet, hastalık nedenleri ve korunma konusunda eğitecektir.”

Thomas Edison

© Copyright 2025

Bu kitabın, basım, yayım ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanhğı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-375-891-2

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Kitap Adı

Antroposen Çağında Su ve Sağlık

Yayıncı Sertifika No

47518

Yazar

Neşe MEHMETOĞLU

ORCID iD: 0000-0003-0737-0541

Baskı ve Cilt

Vadi Matbaacılık

Yayın Koordinatörü

Yasin DİLMEN

Bisac Code

SCI086000

DOI

10.37609/akya.4012

Kütüphane Kimlik Kartı

Mehmetoğlu, Neşe.

Antroposen Çağında Su ve Sağlık / Neşe Mehmetoğlu.

Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2025.

70 s. : tablo. ; 135x210 mm.

Kaynakça ve Ek var.

ISBN 9786253758912

GENEL DAĞITIM
Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖN SÖZ

Sağlık bilimleri eğitimimiz boyunca hepimiz yaşamın temel taşlarını öğrendik; hücrenin yapısını, metabolizmanın işleyişini ve insanı hayatta tutan o hassas dengeleri... Ancak bugün, hangi branşta olursak olalım, muayene odalarımızda, eczanelerimizde veya klinik alanlarımızda tek bir gerçeği görüyoruz: İnsan sağlığı, üzerinde yaşadığı toprağın ve içtiği suyun sağlığından bağımsız değil.

Bilim dünyasının “Antroposen” dediği bu yeni çağda, su artık sadece biyokimyasal bir ihtiyaç değil; kirlilikle, iklim kriziyle ve değişen ekosistemle birlikte yeniden tanımlanması gereken bir “sağlık parametresi”. Bu kitap; hemşireden hekime, diyetisyenden çevre sağlığı uzmanına kadar tüm sağlık profesyonellerinin, hastasının hikayesindeki “su izini” sürebilmesi için bir rehber olarak kaleme alındı.

Akademik Bilginin Ötesinde Bir Miras...

Bu çalışmanın arkasında sadece bilimsel veriler ve makaleler yok. Bu kitabın asıl ruhu, suyla arasında tarif edilemez, neredeyse kutsal bir bağ olan bir kadının, anneannemin bana bıraktığı mirasta saklı.

Anneannem Zekiye Mehmetoğlu, suyun sadece susuzluğu gideren bir sıvı değil, her damlasına hürmet edilmesi gereken bir “can” olduğunu daha ben çocukken kalbime işlemiştir. Onun dünyasında su “aziz”di; boşa akıtılmasına gönlü razı gelmez, suyun bereketiyle konuşur, ona bir canlıya gösterilecek o derin şefkatle yaklaşırdı. Bugün bizim laboratuvarlarda “sürdürülebilirlik” ya da “ekosistem sağlığı” dediğimiz şeyi, o hiçbir akademik unvana ihtiyaç duymadan, suyla kurduğu o inanılmaz bağla bir ömür boyu yaşadı ve yaşattı.

Bu kitap, modern bilimin sunduğu verilerle, anneannemin o berrak ve bilge bakış açısını bir araya getirme çabasıdır. Biz sağlık profesyonelleri için su; sadece bir formül değil, hastamıza şıfa, geleceğimize ise en büyük emanettir.

Bu eseri; suyun ruhunu ve hayata olan o derin saygıyı bana daha çocukken fısıldayan, rahmetli anneannem Zekiye Mehmetoğlu'nun aziz hatırasına ithaf ediyorum.

Onun o çok sevdiği su gibi berrak ve aziz hatırasına, bir nebze olsun vefa borcumu ödeyebilmek ümidiyle...

Doç. Dr. Neşe MEHMETOĞLU

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

ANTROPOSEN VE DEĞİŞEN SU DÖNGÜSÜ	1
1.1. Giriş: Gezegenin Fizyolojisinden İnsan Fizyolojisine	1
1.2. Termodinamik Değişim ve Hidrolojik Hızlanma	2
1.2.1. “Konsantrasyon Etkisi” ve Toksikolojik Yük	2
1.3. Vaka Analizi 1: Kuraklık İlişkili Nefropati.....	4
1.4. Yeraltı Sularının İflası ve Jeojenik Zehirlenme.....	5
1.4.1. Kronik Arsenik Maruziyeti: “Sinsi Taklitçi”	6
1.4.2. İskelet Florozu: Romatizmal Maskeleye	7
1.5. Vaka Analizi 2: Dermatolojik Maskeleye ve Arsenik.....	7
1.6. Tuzlu Su İntrüzyonu ve Hipertansif Krizler.....	9
1.5. Saha Rehberi: Birinci Basamakta Su Numunesi	
Alma Ve Analiz Teknikleri.....	10
1.5.1. Mikrobiyolojik Analiz İçin Numune Alma (Steril Teknik)	10
1.5.2. Kimyasal Analiz İçin Numune Alma	10
1.5.3. Yerinde Analiz (In-situ): Hekimin	
Çantasındaki Parametreler.....	11
1.6. Salgın Durumunda Saha Analiz Algoritması	11
1.7. Rapor Okuma: Su Analiz Sonuçları Nasıl Yorumlanır?	12
1.8. Saha Operasyon Modülü	13
1.9. Su Kaynaklı Salgın Yönetim Algoritması	14

BÖLÜM 2

SUYUN KİMYASAL VE FİZİKSEL TEHDİTLERİ	17
2.1. Giriş: Görünmez Tehditlerin Yükselişi	17
2.2. Mikroplastikler ve Nanoplastikler: Hücresel İşgal.....	17
2.2.1. Bariyer Geçişi ve Biyoakümülyasyon	18
2.2.2. “Truva Atı” Etkisi ve Vektör Rolü.....	18
2.3. Endokrin Bozucular (EDCs): Hormonal Taklitçiler	19
2.3.1. Reseptör Afinitesi ve “Anahtar-Kilit” Sabotajı.....	19

İçindekiler

2.3.2. Antroposen ve "Obezogenler"	19	
2.4. Vaka Analizi: Açıklanamayan İnfertilite ve Çevresel Anamnez	21	
2.5. Klinik Teşhis: Kimyasal ve Metal Maruziyetinde Laboratuvar Analizleri.....	22	
2.5.1. Ağır Metal Analiz Protokolü (Hekim Rehberi).....	22	
2.5.2. Mikroplastik ve Endokrin Bozucu (EDC) Takibi.....	22	
2.6. Vaka Analizi: "Eski Şehir ve Nörolojik Semptomlar"	23	
2.7. Ağır Metaller Ve Nörolojik Yıkım	23	
2.7.1. Asidifikasyon ve Metal Salınımı	24	
2.7.2. Nörotoksik Sinerji.....	24	
2.8. PFAS: "Sonsuz Kimyasallar"	24	
BÖLÜM 3		
SU YOLUYLA BULAŞAN ENFEKSİYONLAR VE MİKROBİYAL EVRİM		27
3.1. Giriş: Değişen Ekosistem, Evrilen Patojenler.....	27	
3.2. Hiper-Termal Sular ve Bakteriyel Genleşme.....	28	
3.2.1. Vibrio Türlerinin Kuzeye Göçü.....	28	
3.2.2. Kentsel Isı Adaları ve Legionella.....	29	
3.3. Protozoal Direnç ve Klorlama Başarısızlığı	29	
3.3.1. "Klor Kalkanı" ve Biyolojik Zırh.....	29	
3.3.2. Naegleria fowleri: "Beyin Yiyen Amip".....	30	
3.4. Antimikrobiyal Direnç (AMR): Sudaki "Genetik Kirlilik"	30	
3.4.1. Farmasötik Kirlilik ve Selektif Baskı.....	31	
3.4.2. Yatay Gen Transferi (HGT) ve "Süper Bakteriler"	31	
3.5. Vaka Analizi: Sel Sonrası Gizli Tehlike (Leptospiroz).....	31	
3.6. Enterik Virüsler ve Atık Su Epidemiyolojisi	33	
3.6.1. Çevresel Dayanıklılık.....	33	
3.6.2. Atık Su Bazlı Epidemiyoloji (WBE).....	33	
3.7. Afetler ve Salgın Yönetimi: "Wash" Protokolleri	34	
3.7.1. Kritik Zaman Pencereleeri	34	
3.7.2. Kimyasal Kokteyl Riski	34	
Kaynaklar	36	

BÖLÜM 4

HEKİMLER İÇİN KLİNİK YAKLAŞIM VE SAVUNUCULUK..... 37

4.1. Giriş: Semptomdan Kaynağa Yolculuk.....	37
4.2. Çevresel Anamnez Alma: “Su Öyküsü” Protokolü	37
4.2.1. Kaynak ve Depolama Sorgusu.....	38
4.2.2. Arıtma Cihazı ve Demineralizasyon Riski.....	38
4.2.3. Yerel Çevresel Risk Haritası.....	38
4.3. Tanı Sürecinde Biyobelirteçlerin Kullanımı	39
4.4. “Tek Sağlık” (One Health) Yaklaşımı	39
4.4.1. Nöbetçi Gözetim (Sentinel Surveillance)	39
4.4.2. Multidisipliner İş Birliği.....	40
4.5. TOPLUM SAĞLIĞINDA HEKİMİN SAVUNUCULUK ROLÜ	40
4.5.1. Hasta Eğitimi ve “Yeşil Reçete”	40
4.5.2. Yerel Liderlik.....	41
4.4. Hekimler İçin Çevresel Anamnez Kılavuzu.....	42
Kaynaklar	42

BÖLÜM 5

GEZEGENSEL SAĞLIK VE GELECEĞİN TIBBI:

BİR MANİFESTO .....

BİR MANİFESTO	43
5.1. Giriş: Holosen’den Kopuş ve Yeni Tıbbi Paradigma	43
5.2. Makro Politikalar: Su Yönetiminde Sistemik Dönüşüm	44
5.2.1. “Mavi Diplomasi” ve Sınırsız Havza Yönetimi	44
5.2.2. Döngüsel Su Ekonomisi: “Atık Su” Kavramının Sonu	45
5.2.3. Sanal Su (Virtual Water) ve Sağlık Sektörü Tedariki	45
5.3. Yeşil Hastaneler: İyileştiren Mimari ve Altyapı	46
5.3.1. Hastane Mimarisi ve Su Hasadı.....	46
5.3.2. Mekanik Sistemlerde Su Tasarrufu.....	47
5.3.3. Peyzaj ve “İyileştiren Bahçeler”	47
5.4. Klinik Birimlerde Su Yönetimi: Mikro Ölçekte Devrim	47
5.4.1. Hemodiyaliz Üniteleri: “Gizli Su Tüketicileri”	48
5.4.2. Ameliyathaneler ve Cerrahi El Yıkama	48
5.4.3. Merkezi Sterilizasyon Üniteleri (MSÜ).....	49

İçindekiler

5.5. Farmasötik Kirlilik ve “Mavi Eczane”	49
5.5.1. Kaynağında Arıtma: İleri Oksidasyon Süreçleri.....	49
5.5.2. Yeşil Eczacılık (Green Pharmacy).....	50
5.6. Dijital Sağlık ve Eko-Sürveyans: Veriyle Korunma	50
5.6.1. Atık Su Bazlı Epidemiyoloji	50
5.6.2. Kişiselleştirilmiş Çevresel Risk Yönetimi.....	51
5.7. Tıp Eğitiminde Reform: “Gezegensel Hekimlik”	51
5.7.1. Müfredat Devrimi.....	51
5.7.2. Genişletilmiş Hipokrat Yemini	52
5.8. Sonuç: Antroposen’de Umut ve Eylem.....	52
Kaynaklar	53
EK-A: KLİNİK ÇEVRESEL ANAMNEZ FORMU (HEKİMLER İÇİN)	55
EK-B: SU KAYNAKLI HASTALIKLAR: HIZLI AYIRICI TANI TABLOSU	57
EK-C:HASTA EĞİTİM BROŞÜRÜ (TASLAK)	58
EK-D: SU ARITMA YÖNTEMLERİ KARŞILAŞTIRMASI (TEKNİK REFERANS)	59
EK-E: TERİMLER SÖZLÜĞÜ (GLOSSARY)	60

KAYNAKLAR

- Agarwal, A., et al. (2020). Green Nephrology: A practical guide to sustainable kidney care. *Kidney International Reports*, 5(8), 1136-1145. <https://doi.org/10.1016/j.ekir.2020.05.010>
- Guenther, R., & Vittori, G. (2013). *Sustainable Design for Healthcare Facilities* (2nd ed.). Wiley.
- Health Care Without Harm. (2022). *Global Road Map for Health Care Decarbonization: A guide to health care's transition to zero emissions*. <https://healthclimateaction.org/roadmap>
- Kümmerer, K. (2010). Pharmaceuticals in the Environment. *Annual Review of Environment and Resources*, 35, 11-28. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-052809-161223>
- Landrigan, P. J., et al. (2018). The Lancet Commission on pollution and health. *The Lancet*, 391(10119), 462-512. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(17\)32345-0](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(17)32345-0)
- MacNeill, A. J., et al. (2021). Planetary Health Care: A Framework for Sustainable Health Systems. *The Lancet Planetary Health*, 5(2), e66-e68. [https://doi.org/10.1016/S2542-5196\(21\)00005-X](https://doi.org/10.1016/S2542-5196(21)00005-X)
- Morton, R. L., et al. (2022). The dialysis carbon footprint: time for action. *Nature Reviews Nephrology*, 18, 81-82. <https://doi.org/10.1038/s41581-021-00516-x>
- Whitmee, S., et al. (2015). Safeguarding human health in the Anthropocene epoch: report of The Rockefeller Foundation-Lancet Commission on planetary health. *The Lancet*, 386(10007), 1973-2028. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(15\)60901-1](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(15)60901-1)